

МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ та іншого природоохоронного призначення

У статті розглянуто питання недостатнього фінансування вітчизняного природно-заповідного фонду в умовах спаду темпів економіки. Досліджено об'єктивні причини такого спаду. Визначено, що основним чинником досягнення переддефолтного стану є технологічна відсталість наших підприємств на тлі галопуючого росту вартості, в першу чергу, російських енергоресурсів.

Запропоновано один із радикальних шляхів поліпшення економіки та екологічного стану за рахунок інтенсифікації видобутку вітчизняних енергоресурсів з одночасним скороченням обсягів імпорту газу.

Ключові слова: фінансування, природно-заповідний фонд, економіка, енергоресурси, сланцевий газ, бюджет.

УДК 332.3

Постановка проблеми

Сьогодні доводиться констатувати, що глибокого науково-обґрунтованого аналізу причин економічного колапсу в державі не проведено. Вітчизняні експерти-економісти посилаються на несприятливу зовнішньоекономічну кон'юнктуру, що кардинально стримувала розвиток національної економіки та є головною причиною зниження обсягів виробництва товарів та послуг. Та ці твердження є правильними тільки частково. Через це невіршеним залишається питання управління землями природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення (ПЗФ) і, зокрема, фінансування цього процесу [1-7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретико-методичні аспекти фінансування природно-заповідного фонду досліджувалися в працях Т. Л. Андрієнко, О. Ф. Балацького, І. К. Бистрякова, С. М. Бобильова, В. Є. Борейка, О. О. Веклич, О. В. Врублевської, Т. П. Галушкіної, М. А. Голубця, Л. С. Гринів, Д. С. Добряка, С. І. Дорогунцова, Е. А. Зіня, Я. В. Ковалю, В. С. Кравціва, В. С. Міщенко, В. І. Павлова, А. Я. Сохничка, Ю. І. Стадницького, І. М. Синякевича, Ю. Ю. Туниці, М. А. Хвесика, Є. В. Хлобистова та ін.

Усе ж залишається низка питань, пов'язаних із управлінням, фінансуванням [6, 7] та екологічною і економічною оцінкою природно-заповідного фонду. Особливого значення набуває пошук нових форм впровадження елементів ринкової економіки у діяльності ПЗФ [4-6].

Метою статті є аналіз та обґрунтування підходів щодо фінансування вітчизняного природно-заповідного фонду в сучасних умовах переходу до ринкової економіки.

Анатолій СОХНИЧ,

доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки
і техніки України,
завідувач кафедри
управління земельними ресурсами
Львівського національного
аграрного університету

Мар'ян ХАРАЧКО,

аспірант кафедри управління
земельними ресурсами
Львівського національного
аграрного університету

Виклад основного матеріалу

Ігнорування вченими такого основного чинника в доведенні країни до переддефолтного стану як корупція призводить до поверхових та поспішних висновків щодо перспектив та шляхів виходу України як з економічної, так і з соціальної кризи. Це викликано не тільки складністю моделювання економічних процесів в умовах, коли «тіньовий» ринок виробництва становить близько 60% від загальнодержавного, але й часто кричущою некомпетентністю представників відомих економічних наукових шкіл, які не здатні до проведення глибокого наукового аналізу. Зрозуміло, що знаходження в «тіньовому» обігу величезних, співмірних із піврічним бюджетом країни валютних коштів, радикальним чином деформують поки що слабку вітчизняну ринкову економіку.

Більш ніж 20-ти річний досвід переходу від тоталітарної економіки до ринкової, в умовах беззаконня та некомпетентності всіх ланок вітчизняної економіки, призвів до монополістично-псевдоринкової моделі виробництва. Більшість експертів зазначають, що ця модель є шкідливою для держави і ніби-то загрожує інноваційному розвитку економіки, але позитиви та об'єктивність появи такої моделі ними навіть не розглядається. Дійсно, динаміка розвитку економіки країни багато в чому залежить від своєчасних та професійних дій керівництва держави, а ірраціональні дії вищого законодавчого органу створюють доволі складну багатовекторну систему, що складно піддається науковому осмисленню. Тому складається уявлення, що економіка країни розвивається хаотично, але це не так. Головною помилкою вітчизняних економістів є те, що повністю ігнорується вплив на економіку України російської економіки. А, як відомо, близько 80% української економіки контролюється представниками російського бізнесу, яким вдалося протягом 90-х років майже задарма викупити значні активи наших підприємств за допомогою тіньових капіталів, підкупу та шантажу керівництва держави.

Головним «козирем» у встановленні російського протекторату над ключовими галузями нашої економіки стала, очевидно, бідність українського бізнесу, який скористався можливістю у непрозорий спосіб спільно з російським бізнесом по демпінговій залишковій вартості викупити у держави, а відповідно в українського населення найбільш прибуткову власність. Таким чином, українці були пограбовані двічі: по-перше, не отримали відповідних коштів у загальнодержавний бюджет за передачу прав власності; по-друге, втратили значний ресурс для регулярного поповнення соціальних фондів та формування бездефіцитного бюджету.

Звісно, якби російський бізнес сплачував в Україні повністю всі необхідні податки, то ситуація в економіці не була б такою катастрофічною. Та російський бізнес вдався до підкупу законодавчих ланок влади, сам увійшов у владу і створив можливість значно знизити собі податковий тягар та економічно дискредитувати український бізнес.

За прикладами далеко ходити не потрібно. Достатньо відмітити безмитний псевдотранзит російських нафтопродуктів через територію України, що призвів до зупинки на деякий час українських нафтопереробних підприємств. Корупційна зупинка значних об'єктів природного газу для промислового використання однією з впливових бізнес груп донецького регіону за більш ніж удвічі нижчими цінами, ніж діяли на українському ринку впродовж 2010-2014 років, призвела до збільшення податкового навантаження на діючі підприємства. Протидія пошуку інших, не російських, джерел постачання природного газу, в тому числі й «замороження» будівництва одеського терміналу по прийому скрапленого газу — це теж результат кримінальних обводок російського бізнесу. Значних втрат державний бюджет зазнав і за рахунок узаконених крадіжок у процесі проведення державних закупівель товарів та послуг та відтоку в офшорні зони щорічно близько 12-17 млрд дол. США,

які фактично були не облікованими. Країна регулярно брала значні кошти в борг від закордонних фінансових інституцій: МВФ, ЕБРР та Світового банку, знизивши таким чином золотовалютний запас країни до мінімально допустимого — 16 млрд дол. США. Далі позичати вже немає можливості, а ті кошти, в межах 3-4 млрд дол. США щорічно, які виділяються МВФ, спрямовані в основному на сплату відсотків за раніше взяті кредити.

Балансуючи на межі дефолту, Україна не має можливості проводити будь-які масштабні економічні реформи, які вже давно на часі. Розуміючи складність ситуації, керівництво країни свідомо декларує початок низки будь-яких реформ, вводячи в оману не тільки своїх виборців, але й закордонних інвесторів, які бажають будувати в Україні свій бізнес. Результат відомий: населення обгрунтовано не довіряє керівництву держави, а закордонні інвестори, зазнавши збитків, швидко зортають свою діяльність в країні. Анексія Криму та милітаризація економіки відлякує від нашої економіки з кредитним індексом (ССС-) навіть нерозбірливих російських інвесторів.

Відповіді на очевидне запитання, як рятувати економіку, досі немає. Більшість політологів мало що розуміють у проблемах світового розподілу праці і місце у ньому України, пропонують займатися «махновщиною» — відібрати активи у багатих бізнесменів, як правило українських, і вкласти їх у розвиток вітчизняної економіки.

Але проблема не у стимулюванні виробництва товарів та послуг, а в пошуку платоспроможних ринків їх збуту. Для цього необхідно спочатку усвідомити, що на момент проголошення незалежності у 1991 році вся економіка була тісно зав'язана на спільне виробництво експортно-спроможної продукції з дуже великим вмістом енергоресурсів, які були задіяні для їх виробництва. І хоча технології були застарілими, в основному 50-х років минулого століття, але за рахунок дешевих викопних ресурсів: кам'яного вугілля, рідкоземельних металів, нафти та

газу, що постачалися за стабільно заниженими радянськими цінами, економіці України в складі СРСР вдавалося успішно реалізовувати сталеплавильну, сільськогосподарську, металообробну, військову та рибну продукцію на світових ринках. До цього також слід додати надзвичайно дешева робочу силу. Рівень заробітних плат на порядок поступався заробітним платам на аналогічних робочих місцях в країнах ЄС. Також експортні ринки Близького Сходу та Африки вдавалося монополізувати радянською продукцією без всякої конкуренції за рахунок банального політичного та військового тиску.

Але починаючи із 90-х років минулого століття, як тільки новими державними кордонами був обмежений доступ українських промислових підприємств до дешевих російських енергоресурсів, економіка почала стрімко падати. Підприємства втрачали рентабельність і від банкрутства та повного розвалу їх могла врятувати приватизація. Українські можновладці за безцінь скупили цілі галузі, але без російських енергоресурсів та російського ринку збуту вони були збитковими. Розуміючи, що коштів на модернізацію приватизованих підприємств у нових власників не було, ці підприємства до початку нового століття за допомогою різноманітних, часто незаконних маніпуляцій із балансовою вартістю, майже всі продали новим російським олігархічним структурам.

Російські власники представляли новітній чиновницький апарат, який зміг на державному рівні забезпечити українські підприємства дуже дешевим газом. Цей газ був дешевий тільки тому, що він був не облікований і для цього на українсько-російському кордоні українській стороні компанія «Газпром» заборонила встановлювати свої лічильники газу. Російські лічильники були підконтрольні російським олігархам. У результаті такої схеми українські підприємства відновили роботу, але не всі. Вони вимушено стали складовою складної корупційної схеми по перетворенню необлікового газу в валюту на своїх приватних офшор-

них рахунках за кордоном. Необліковий газ та частково нафта поступали на українські експортноорієнтовані підприємства, з їх допомогою вироблялася необлікована продукція і експортувалася за кордон, а кошти від її реалізації ні в Україну, ні в Росію вже не поверталися, бо вони теж не облікувалися. Щорічно десятки мільярдів корупційних доларів осідали на особистих рахунках російських та українських олігархів. Ця схема працювала б і далі, але найвищому російському керівництву вдалося поступово за 10 років відновити роботу російських аналогічних підприємств, і українські підприємства почали виводити із розглянутої схеми як зайвий сегмент.

Українські підприємства почали стрімко втрачати рентабельність і багато з них просто зупинилися. Українські можновладці, які були співвласниками майже всіх вітчизняних підприємств та банків-сателітів, почали рятувати свою власність за рахунок українського держбюджету. Для поповнення бюджету Україна почала брати кредитні кошти за кордоном, в основному в МВФ, під державні гарантії. Оскільки цих коштів не вистачало, та й давалися вони під відповідні економіко-політичні умови, то українські можновладці, використовуючи державні силові органи, почали фактично займатися рекетом малого і середнього бізнесу, а великий бізнес уже був у їхніх руках, вимагаючи сплати до бюджету значних фінансових платежів, які в результаті практично зупинили будь-який бізнес. Прибутки знизились і українська економіка почала жити в борг. Це відразу ж привело державу до історичної соціальної напруги і слабка економіка країни почала різко знижувати свої показники і генерувати дезінтеграційні процеси. Виникла реальна загроза розпаду унітарної держави з економічних причин. Політична нестабільність не сприяє реалізації програм виходу економіки на шлях росту. Тільки тепер усім стало зрозуміло, що закордонні кредити та інвестиції є вкрай не вигідними для країни, бо вони дістаються українському народу не безкоштовно.

У результаті проведеного аналізу та висновків про актуальність висвітлених проблем пропонується сконцентрувати увагу українських науковців на переформатуванні всіх сфер економіки таким чином, щоб доступ до внутрішніх фінансових ресурсів під низькі відсоткові ставки міг бути реалізований у найкоротші строки. Отримати значні фінансові ресурси сьогодні можливо, тільки активно залучаючи в економіку земельні ресурси, і головним з них є заміна імпортих енергоресурсів на вітчизняні.

Пропонується використати сланцевий газ на заміну імпортованому російському газу. Як відомо, Україна посідає 4-те місце по прогнозах покладах сланцевого газу. Значний обсяг сланцевого газу знаходиться в зонах природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення і потребує глибокого наукового аналізу та оцінки ефективності його залучення до загальнодержавного енергетичного балансу. Звичайно, основним питанням, на яке має бути дана відповідь, яким чином запобігти негативним економічним впливам у процесі буріння та експлуатації глибинних сланцевих свердловин. Як відомо, з екологічних міркувань Франція закрила питання початку експлуатації газоносних сланців. У французьких вчєних є побоювання, що активні компоненти стимулюючого розчину можуть у результаті виникнення аварійних ситуацій просочитися в артезіанські горизонти чистої прісної води. Аналогічна ситуація на сьогодні є у ФРН та інших країнах ЄС, в т.ч. і в Росії. Але професійно проаналізуємо рівень економічних ризиків та позитивних аспектів для стимулювання економічних зрушень в українській економіці.

Як відомо, ПЗФ в Україні на сьогодні займають територію загальною площею 2967 тис. га, це майже 5% від загальної площі. В межах цієї площі зосереджено більше 1,5 трлн м³ сланцевого газу за даними наукової школи академіка А. Сохніча. Прогнозні оцінки показують, що в результаті використання таких запасів протягом 5-7 років у бюджет країни можна отримати не менше

140 млрд дол. США, а протягом 15-20 років не менше 620 млрд дол. США.

Зрозуміло, що використовуючи навіть незначну частину цих коштів, можна значно покращити фінансування [5-7] як самих ПЗФ, так і загальнодержавних екологічних програм, проведення яких є однією з головних вимог ЄС для вступу України в цей політико-економічний союз. Можливість залучення нових територій до загального ПЗФ стримується критичною обмеженістю коштів на утримання ПЗФ, тому впровадження нових економічних джерел на основі запропонованих рішень дасть обґрунтований ресурс для радикальних екологічних зрушень, що дозволить забезпечити більш комфортне життя громадян.

Для реалізації запропонованого підходу необхідно вирішити декілька законодавчих питань:

- 1) закріплення права власності на земельну ділянку разом із правом власності на надра, які знаходяться в межах цієї ділянки;
- 2) встановити справедливі світові рентні платежі за користування земельно-водними ресурсами та надрами.

МЕХАНІЗМ ФІНАНСИРОВАНИЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНОГО ФОНДА И ДРУГОГО ПРИРОДООХРАННОГО НАЗНАЧЕНИЯ

Сохнич А.Я.,
Харачко М.В.

В статье рассматриваются вопросы недостаточного финансирования отечественного природно-заповедного фонда в условиях падения темпов экономики. Исследованы объективные причины такого падения. Определено, что основным фактором достижения предефолтного состояния есть технологическая отсталость наших предприятий на фоне галопирующего роста стоимости, в первую очередь российских энергоресурсов.

Предложен один из радикальных путей улучшения экономики и экономического падения за счет интенсификации добычи отечественных энергоресурсов, с одновременным сокращением объемов импорта газа.

Ключевые слова: финансирование, природно-заповедный фонд, экономика, энергоресурсы, сланцевый газ, бюджет.

* * *

Сохнич Анатолий Яковлевич, доктор экономических наук, профессор, Заслуженный деятель науки и техники Украины, заведующий кафедрой управления земельными ресурсами Львовского национального аграрного университета

Харачко Марян Васильевич, аспирант кафедры управления земельными ресурсами Львовского национального аграрного университета

Така практика працює в США і показала свою економічну ефективність за більш ніж столітню історію цієї великої передової країни.

Як показала вітчизняна практика, деструктивний радянський підхід до вирішення цього питання призвів до масового розбазарювання народних ресурсів і створення потужного джерела фінансування корупції та криміналу в країні. Згідно з Конституцією, земля, надра та водні ресурси належать усьому народу України, але на сьогодні земля де-факто належить міжнародним корпораціям, водні ресурси державі, а надра російському енергобізнесу. З

кожним роком значимість цих загальнонародних ресурсів зростає по мірі згорання масового розкрадання підприємств та об'єктів невиробничої сфери через їх дефіцит. Економічна вага цих ресурсів зростає і в сучасному світі як важливий чинник капіталізації фінансової сфери в умовах надлишку фінансових деривативів та дефіциту реального їх забезпечення. Не випадково до земельних ресурсів України сьогодні проявляють ажіотажну зацікавленість Росія, Польща, Румунія, США, Німеччина, і проявом такого інтересу є політичний, фізичний (Російська Федерація (РФ)) та економічний тиск.

Висновок

Нав'язування Росією українській економіці надмірних обсягів природного газу за завищеною ціною та обмеження зустрічного руху товарів з України в РФ вже призвело до дуже важких соціальних наслідків. Безробіття, згорання програм соціального захисту, скорочення будівництва житла, зубожіння медичної галузі, алкоголізм та наркоманія серед молоді — ось головні результати фінансово-політичної слабкості держави. Вирішення цих проблем лежить напряму в площині енергетики та екології. Причому активізація уваги очільників держави до інтенсифікації програм енергозбереження вирішить частково відразу два питання зниження енергоємності продукції та покращення екологічного стану навколишнього середовища.

Література

FUNDING MECHANISM OF NATURAL RESERVES AND OTHER CONSERVATION PURPOSES

Sokhnych A.,
Kharachko M.

The article deals with the issue of insufficient funding national nature reserve fund in a recession rate of the economy. Investigated the reasons for this decline are objective. Determined that the major factor in achieving pre-default condition is technological backwardness of our businesses on a background of galloping growth value, primarily Russian energy.

A one radical way to improve the economy and the environment by reducing intensification of domestic energy resources, while reducing the volume of gas imports.

Keywords: finance, natural reserve fund, economy, energy, shale gas, budget.

* * *

Sokhnych Anatolii Yakovych, PhD, Professor, Honored Worker of Science of Ukraine, Head of the Department of Land Management, Lviv National Agrarian University

Kharachko Marian Vasylyovych, a graduate student of the Department of Land Management, Lviv National Agrarian University

1. Андриенко Т.Л., Плюта П.Г. Опыт оценки природно-заповедных территорий (на примере Киевского Полесья) // География и природные ресурсы, 1990. — № 3. — С. 48-53.
2. Андриенко Т.Л., Плюта П.Г., Прядко Е.И., Каркущев Г.Н. Социально-экологическая значимость природно-заповедных территорий Украины / АН УССР. Ин-т ботаники им. Н.Г. Холодного. — Киев.: Наукова думка, 1991. — 160 с.
3. Горлачук В. В. Управление природно-заповедными территориями: [монография] / В. В. Горлачук, О. М. Гаркуша, О. М. Печанська, В. Г. В'юн. — Миколаїв: Іллон, 2010. — 188 с.
4. Давиденко В.М. Заповідна справа: навч. посібник [для студентів екологічних, біологічних, природничих, лісівничих, агрономічних факультетів вищих навчальних закладів III, IV рівнів акредитації] / В.М. Давиденко. — Миколаїв: МФ НАУКМА, 2001. — 140 с.
5. Зінь Е.А., Якимчук А.Ю. Удосконалення системи управління природоохороною діяльністю на регіональному рівні (на прикладі Рівненської області) // Вісник УДУВГАП. Економіка. Випуск 1 (20). — Рівне, 2003. — С. 409-415.
6. Сохнич О. А. Модель оцінювання достовірності реалізації фінансових рішень в системі управління земельними ресурсами // Землеустрій і кадастр. — 2010. — № 2. — С. 25-31.
7. Якимчук А.Ю. Аналіз фінансування природно-заповідних установ як суб'єктів регіональної економіки (на прикладі Північного регіону України) // Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції «Динаміка наукових досліджень 2005». — Том 20. — Дніпропетровськ, 2005. — С. 60-65.